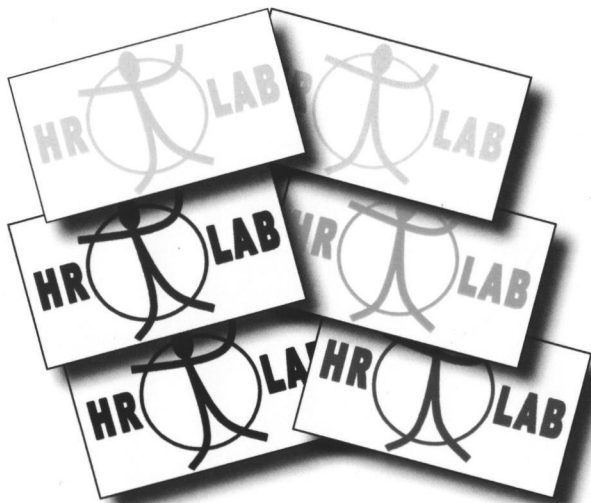

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Studentská laboratoř lidských práv

***BOLESTIVÁ HRANICE MEZI NÁRODNÍ
BEZPEČNOSTÍ A PRÁVEM NEBÝT MUČEN
VE SVĚTLE PŘÍPADU MAHER ARAR***

WORKING PAPER NO. 5

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

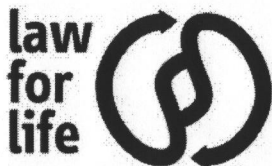
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Právní vzdělání pro celý život
reg. č.: CZ.1.07/2.2.00/15.0290

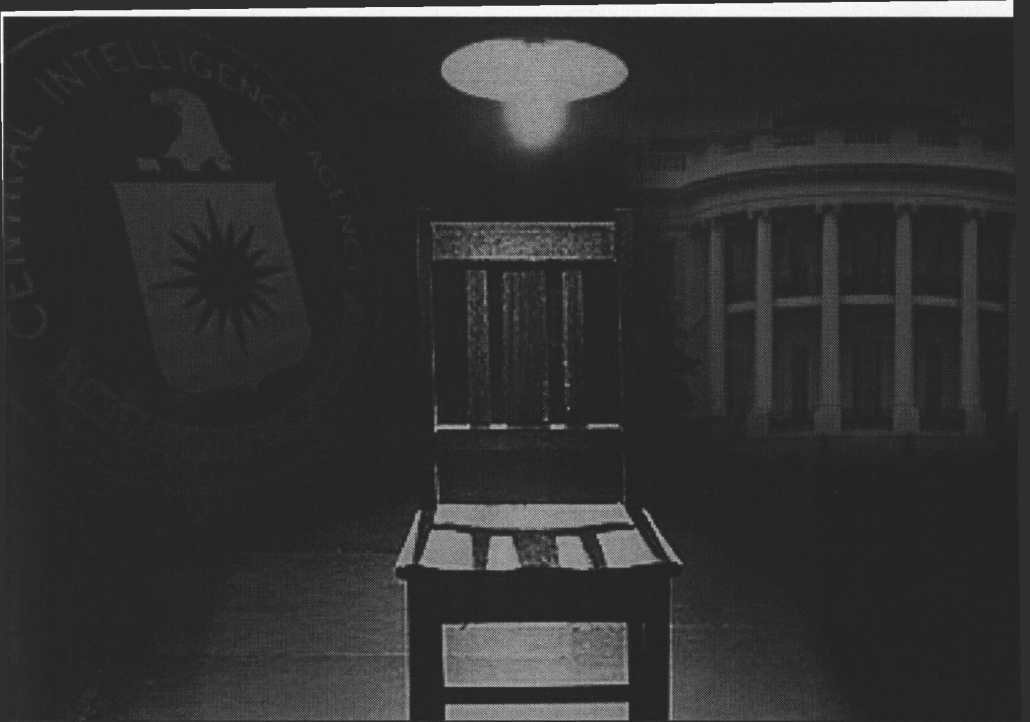
Studentská laboratoř lidských práv je novým povinně volitelným předmětem zavedeným na PF UP v Olomouci v rámci projektu Law4Life (Právní vzdělání pro celý život, reg. č.: CZ.1.07/2.2.00/15.0290).

Výuka je organizována volně, hlavní část práce spočívá v samostatné výzkumné a analytické práci studentů věnované vybraným problémům v oblasti ochrany lidských práv.

Další náplní předmětu je analýza aktuálních mezinárodních lidskoprávních kauz, monitoring rozhodovací činnosti mezinárodních orgánů ochrany lidských práv (ESLP, ASLP, IASLP, UNHRC, HRC) a následné informování o činnosti laboratoře prostřednictvím bulletinů (Working Papers) a vlastních internetových stránek (<http://hrlab.upol.cz>)

Autonomní práce studentů je doplněna o diskusní kolokvia, filmové projekce, střetnutí s praxí a spolupráci s partnery (např. Liga lidských práv).

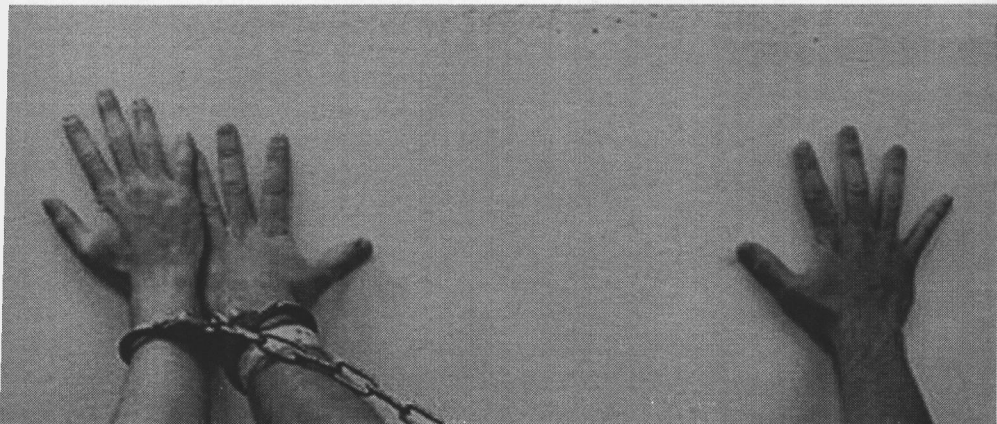
Studenti absolvující tento kurz získají hlubší povědomí o problematice lidských práv, komparační přehled o jednotlivých systémech ochrany lidských práv, schopnost analyzovat aktuální problémy a dovednosti důležité pro praxi v rámci "Human Rights Advocacy".

**Bolestivá hranice mezi národní
bezpečností a právem nebýt
mučen ve světle případu**

Maher Arar v. John Ashcroft et al.

Případ Maher Arar

Tento případ neoprávněné detence a mučení otřásl světem v říjnu 2003. Již během pobytu v syrských detenčních zařízení si vysloužil značnou mediální pozornost v USA a Kanadě. Tento článek zachycuje fatální selhání amerických a kanadských nejvyšších úřadů a následný marný boj o spravedlnost s americkou justicí...

“Během druhého týdne intenzivního mučení mě ‚nacpali‘ do pneumatiky od auta, kde mě ponechali několik hodin, aby mi nahnali strach... někdy nás během toho i intenzivně bili...”

POZADÍ PŘÍPADU

Kauza Maher Arar, kterou se pokusíme v tomto textu nastínit, ukazuje jednu lidskou tragédii v dlouhé válce s terorem. Tento příběh podhaluje stinnou stránku boje proti terorismu ze strany amerických úřadů, demonstruje odhodlanost boje proti bezpráví a ukazuje prostředky boje proti terorismu za hranicí lidskosti. Tento případ v podstatě prolomuje veškeré ústavní zásady a mezinárodní smlouvy na ochranu lidských práv, v konečném důsledku indikuje oprávněnost užití takových prostředků, když se případem odmítly soudy zabývat...

KDO JE MAHER ARAR?

Maher Arar se narodil v Sýrii. V 17 letech se

přestěhoval s rodiči do Kanady, kde získal roku 1991 státní občanství. Zde vystudoval na McGill University, kde získal magisterský titul v oboru telekomunikace a rovněž se tu potkal se svou ženou Moni, se kterou se v roce 1994 oženil. Po univerzitě začal pracovat jako expert pro bezdrátové technologie. V roce 1997 se jim narodila dcera Baraa. V roce 1999 se Ararovi přestěhovali z Montrealu do Ottawy a v tomtéž roce získal Arar skvělou práci ve společnosti *The MathWorks* v Bostonu, což předpokládalo časté cestování po Spojených státech. V roce 2001 se rozhodl přestěhovat zpět do Ottawy, kde si založil vlastní společnost. V roce 2002 se rodině Ararových narodilo druhé dítě. Takto skvěle zaběhnutý život měl však brzy skončit...

“Během detence v Metropolitan Detention Centre mi vyšetřovatelé sdělili, že jsem pro USA nežádoucí osoba ve smyslu Sec. 235 (c) Immigration and Nationality Act, protože nejsem občanem USA, ale Sýrie a Kanady a jsem členem organizace napojené na Al-Kajdu... což nepodepřeli žádnými důkazy...”

ZADRŽENÍ A DETENCE V NEW YORKU

Jeho noční múra začala odpoledne 26. září 2002 na letišti JFK v New Yorku. Když se Maher Arar s rodinou vracel z dovolené v Tunisu s přestupem v Curychu a New Yorku pravidelnou linkou American Airlines Zurich – New York, byl při non-imigrantské kontrole zadržen americkými úřady. Několik hodin byl vyslýchán přímo na letišti, kde se podrobil sejmutí otisků prstů a fotografování, pak byl převezzen do *Metropolitan Detention Center* v Brooklynu, NY. Zde byl po dobu 12 dnů vyslýchán příslušníky NYPD a agenty FBI v souvislosti s podezřením na spojení s Al-Kajdou. Jak uvádí, několik dnů po převozu nedostal žádné jídlo ani pití, vyčerpaný a 48 hodin bez spánku byl podroben opakovaným výslechům agenty FBI a NYPD.

Po dobu výslechu mu byl upřen kontakt s právníkem s tvrzením, že vzhledem k jeho obvinění a skutečnosti, že není americkým občanem, nemá na právníka právo. Vyšetřovatelé mu sdělili, že bude zřejmě deportován do Sýrie, jelikož není občanem USA, ale Sýrie a Kanady, a to i navzdory tomu, že s tím Arar nesouhlasil.

Když navštívila zadrženého Arara konzulka Kanady Maureen Girvan, sdělil jí své obavy ohledně možné deportace do Sýrie, kde by mohl být podroben mučení. Konzulka jej ujistila, že tohle se určitě nestane... 8. října 2002 ve 3.00 ráno byl Arar odvezen agenty CIA na letiště do New Jersey, odkud byl soukromým tryskáčem převezzen do Washingtonu D. C. a odsud do Jordánska.

Popření garantovaných práv
“Při zadržení na JFK mě navštívil tým lidí, kteří chtěli zodpovědět několik otázek. Jeden z nich byl z FBI, další od NYPD. Bátl jsem se a požadoval advokáta... řekli mi, že na něj nemám právo, protože nejsem americkým občanem...”

“Během výslechu mě bili do dlaní, zápěstí, paží, zad a boků naříznutým elektrickým kabelem, který měl asi 2 palce v průměru... pak mě přivázali k železné židli a pustili elektrošoky.”

DVANÁCT MĚSÍCŮ PEKLA...

Letadlo přistálo na letišti v Ammanu 9. října ve 3 hodiny ráno. Ararovi zavázali oči a svázaného jej hodili na zadní sedadlo dodávky. V odpoledních hodinách byl dopraven do Sýrie do ústředí *Far Falestine* (Vojenská zpravodajská služba Sýrie), kde byl poprvé vyslýchán s užitím mučičích technik. Po té byl přepraven do detenčního zařízení.

Dle jeho popisu, cela v suterénu vypadala jako hrob, byla 0,9 m široká, 1,8 m dlouhá a 1,5 m vysoká. Neměla žádná okna, místo sociálního zařízení zde byly jen 2 krabice na výkaly a 2 láhve. Ve stropě byl malý otvor, přes který často močily kočky přímo na vězně. Během října byl Arar prakticky každý den podroben mučivým technikám výslechu, zahrnující bití, elektrošoky, waterboarding. Po té, kdy byl mučen 8 hodin v kuse, přiznal nepravdivě, že se účastnil výcviku ve výcvikovém táboře Al-Kajdy v Afghánistánu. Sám přiznává, že se během mučení několikrát pomohl... Od 17. října se taktika vyšetřovatele změnila. Ararovi zavázali oči a posadili jej na židli uprostřed místnosti. Mohl tak slyšet hlasy osob, tvrdící, že je lhář, že zná mnoho teroristů apod., u čehož byl bit.

Během pobytu v detenčním zařízení ho několikrát navštívil konzul Kanady za doprovodu vyšetřovatele a zástupce syrských úřadů, což mu znemožnilo si stěžovat na brutální zacházení. Po nějaké době byl Arar přemístěn do detenčního zařízení Sednaya, které popisuje jako “luxusní hotel” oproti detenčnímu zařízení *Far Falestine*, kde pobýval předtím.

Ilydka však netrvala dlouho a za krátko byl opět převezen zpět, kde byl ponechán v “čekárně” po dobu 7 dní, kdy slyšel řev mučených vězňů. 4. října 2003 mu sdělili, že bude propuštěn, což se následující den opravdu stalo a Arar byl převezen po 12 měsících neoprávněné detence na půdu kanadské ambasády a posléze odletěl do Kanady.

“V průběhu intenzivního vyslýchání mě ani neodvedli do cely, ale jen do “čekárny”, odkud jsem slyšel řev dalších mučených vězňů a čekal, až na mě přijde řada... Několikrát jsem slyšel, jak silně udeřili hlavou vězně o stůl...”

"...rozhodnutím soudu ve věci Arar jsme neztratili jen případ mučeného muže dovolat se spravedlnosti za přikoiř způsobené mu orgány USA, ale pošlapáváme tím i rule of law a morální základy společnosti. Rozhodnutí vyvolává otázku nezávislosti justice USA a narušuje práva garantovaná Ústavou Spojených států amerických, nemluvě o závazcích plynoucích z práva mezinárodního."

*Maria LaHood
CCR Senior Staff Attorney for NBC*

No Justice for Maher Arar: Právo dovolat se spravedlnosti vs. Národní bezpečnost USA

Ačkoliv je z uvedeného zřejmé, že v daném případě došlo k zásahu do základních práv a svobod garantovaných nejen **Ústavou USA**, ale též mezinárodními úmluvami, jako je **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** z r. 1966 (ICCPR, zejm. čl. 7) a např. **Úmluvy proti mučení** z r. 1987 (CAT), ukázalo se prakticky nemožným dovolat se spravedlnosti před soudy USA.

Protože jsou USA smluvní stranou CAT i ICCPR, jsou povinny dodržovat závazky pro ně plynoucí z mezinárodního práva. CAT zakazuje jakékoli způsoby mučení jako výslyřací metody, což v té době poněkud kontrastovalo s opatřeními USA v podobě **Detainee Treatment Act**, který umožňoval užití tzv. technik mild-torture...

Po svém návratu do Kanady se snažil Arar dovolat spravedlnosti před kanadskými i americkými soudy. Byla to právě kanadská vláda, kdo poskytl americkým úřadům chybné informace, které vedly k jeho deportaci do Sýrie. Kanadské úřady uznaly, že Arar není napojen na teroristickou organizaci a v roce 2007 se dočkal veřejné omluvy a kompenzace ve výši 9.75 mil. USD. Opačně se zachovala vláda USA, která neohlala hledat odpovědné osoby za zruinování života nevinného člověka.

Svou bitvu s americkými soudy zahájil 22. ledna 2004, kdy podal žalobu proti bývalému **Generálnímu prokurátorovi Spojených států, Johnu Ashcroftovi**, který rozhodl o nepřipustnosti vstupu Arara na území USA pro podezření ze spojení s Al-Kajdou, dále proti **řediteli FBI Robertu Muellerovi**, některým **agentům FBI**, **řediteli Department of Homeland Security (Úřad národní bezpečnosti) Edwardu J. McErloyovi** a dalším osobám. Všechny tyto osoby žaloval Arar za týrání během detence v USA a následnou deportaci do Sýrie s úmyslem ho zde podrobit výslechu s použitím mučících technik. Ve svém podání k soudu Arar požadoval vyřknutí deklaratorního rozhodnutí o tom, že došlo v jeho případě k porušení ústavních, občanských práv a práva mezinárodního v oblasti ochrany lidských práv. Kromě něj, podalo žalobu také **Center for Constitutional Rights** proti stejným žalovaným. Arar požadoval kompenzaci za způsobenou újmu na zdraví a náhradu škody, jakož i omluvu oficiálních míst. Ve svém podání Arar mj. uvedl, že obvinění poskytli syrským úřadům detailní informace o jeho osobě a otázky, které měly být během mučivého výslechu ověřeny. Takto získané informace posléze postupovaly syrské úřady zpět žalovaným.

Žalování reagovali na žalobu namítnutím nepříslušnosti District Court(u) v New Yorku a rovněž tím, že případné soudní řízení by mohlo na veřejnost uvolnit citlivé a tajné informace a ohrozit tak bezpečnost Spojených států amerických.

“...Maher Arar byl deportován do Sýrie, protože na základě tajných dokumentů, které mají americké úřady k dispozici, byl považován za člena Al-Kajdy... dle názoru vlády Spojených států by případný soudní spor mohl odkryt privilegované statní tajemství a ohrozit tak činnost tajných služeb USA, a tím i národní bezpečnost Spojených států.”

Oficiální vyjádření vlády USA
(18. 1. 2005)

PŘEKVAPIVÉ ROZHODNUTÍ?

V únoru 2006, tedy více než 2 roky po podání žaloby, rozhodl soudce David Trager o **odmítnutí žaloby** žalobce Mahera Arara vůči úřadům USA ohledně neoprávněné detence, převozu do Sýrie, kde byl podroben výslechu mučením, s odůvodněním, že **po zvážení otázek rizika národní bezpečnosti a zahraniční politiky Spojených států, nemůže shledat odpovědným za toto protiprávní jednání úřady Spojených států, i když toto jednání je v rozporu s příslušnými úmluvami mezinárodního práva, kterými jsou Spojené státy vázány.** Soud zároveň odmítl Ararovu žalobu na porušení jeho procesních práv během detence ve Spojených státech a doporučil mu žalobu přepracovat, aby lépe popsala způsob a rozsah porušení jeho práv vyplývajících z Ústavy. Arar podal odvolání k “odvolacímu” soudu 19. dubna 2007, zástupce CCR podal odvolání v prosinci 2006.

SLYŠENÍ PŘED SPOJENÝM VÝBOREM KONGRESU

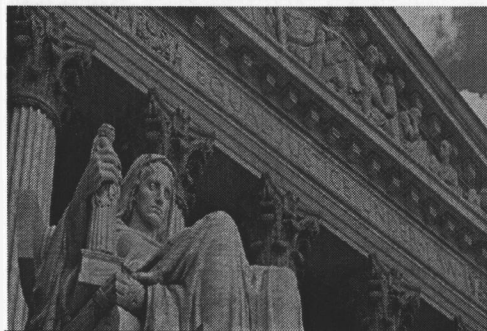
18. října 2007 vypovídal Maher Arar před *House Joint Committee Hearing* svolaného ohledně případu neoprávněné detence, transportu do Sýrie a vyslýchání za pomoci mučení. Během tohoto výslechu se Kongres USA Ararovi veřejně omluvil, přesto ale vláda Spojených států se stále omluvit odmítala.

O týden později, během slyšení před Výborem pro mezinárodní záležitosti *Secretary of State Condoleezza Rice* přiznala, že vláda Spojených států případ Maher Arar nezvládla.

Generální Inspektorát *Dept. of Homeland Security* uveřejnil svou zprávu o postupu amerického imigračního úřadu ohledně rozhodnutí deportace Arara do Sýrie. Generální inspektor na otázku, proč byl Arar odeslán do Sýrie, nebyl schopen odpovědět. Dodal však, že nemůže vyloučit skutečnost, že cílem bylo podrobit Arara “výslechu s nejvyšší účinností”, jaký je v USA nelegální. Ze zprávy předložené Kongresu vyplývalo, že rozhodnutí o odeslání do Sýrie bylo učiněno ještě před tím než proběhlo interview a hodnocení ve smyslu CAT. Dostal přitom od imigračního úřadu ujištění, že nebude mučen, o záměrech však úřady věděly a vědomě jej podrobily nelegálnímu způsobu výslechu.

ŘÍZENÍ PŘED COURT OF APPEAL FOR SECOND CIRCUIT, NY

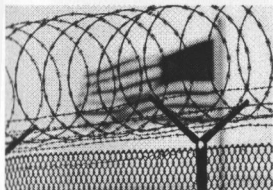
30. dubna 2008 přijal soud většinové rozhodnutí, že povolení soudního řízení by **ohrozilo národní bezpečnost a zahraniční politiku USA**, dále potvrdil, že **nedošlo k porušení jeho procesních práv, protože Arar nebyl formálně propuštěn na území USA v non-imigrantském statusu, proto se na něj ustanovení ústavního práva, garantující procesní práva, nevztahuje...** Stejně jako District Court, odmítl i tento soud žalobu z důvodů ochrany národní bezpečnosti USA.

“Většinové rozhodnutí soudců dává federální vládě punc k porušování ústavních práv s pouhou virtuální odpovědností...”

Disentující soudce, Court of Appeal for Second Circuit

“...Bezpečnost USA spočívá na důmyslném aparátu tajných zpravodajských služeb a schopnosti ozbrojených sil jednat a zasáhnout... nicméně je třeba vzít v úvahu i další skutečnosti. Bezpečnost je udržována ve věrnosti k svobodě. Nejdůležitější z těchto svobod jsou svoboda od svévolného a protiprávního omezení...”

Na základě žádosti Generálního prokurátora, rozhodl soud 12. srpna 2008 o svolání zasedání soudu *en banc*. Ten 2. listopadu 2009 ve složení *en banc* potvrdil rozhodnutí *Second Circuit Court of Appeal* o odmítnutí žaloby.

ŘÍZENÍ PŘED NEJVYŠŠÍM FEDERÁLNÍM SOUDEM USA

Po neúspěchu u “odvolacího” soudu se Maher Arar obrátil na Nejvyšší soud USA (Supreme Court of the United States). Generální advokát vlády USA Naylor Katyal navrhl soudu návrh zamítnout. Dle jeho tvrzení:

„případy jako Maher Arar nesmí být z důvodu ochrany národní bezpečnosti projednány před soudem, i když právo neposkytuje jinou možnost žalobci dovolávat se svého práva. Není v kompetenci justice, nýbrž v silách Kongresu nastavit parametry právních předpisů. Rozhodnutí soudu v žádném případě nezabavuje vládu odpovědnosti.“

Nejvyšší soud USA rozhodl 14. června 2010 o **odmítnutí writ of certiorar** (požadavek na přezkoumání soudního rozhodnutí), ve kterém Arar požadova zvrácení rozhodnutí soudu nižšího stupně, který odmítl možnost žalovat vládu USA za škody způsobené detencí v USA, detencí a mučením v Sýrii, po té, kd byl omylem označen za teroristu.

ZÁVĚREM

Bohužel, tento případ není ani zdaleka ojedinělý, je spíš jen pomyslnou špičkou ledovce... Je otázkou, zda by tvrzená národní bezpečnost mohla být skutečně ohrožena, většina právníků se ale domnívá, že nikoli... S podobnou argumenta se setkáváme u řady dalších rozhodnutí v obdobných věcech. Uvedme r ukázkou citát z verdiktu Nejvyššího soudu USA v obdobné věci *Binyar Mohammed v. Jepsesen Dataplan Inc.* z 8. září 2010:

Osoby vězněné C.I.A se nemohou dovolávat nezákonnosti mučení, kterému by podrobena ve věznicích mimo USA, neboť případný soudní proces by mo odkrýt tajné vládní informace a ohrozit tak národní bezpečnost USA.

“...Pokud bude americkým úřadům povoleno deportovat osoby ze země za účelem mučení, aniž by byly za takové jednání právně odpovědné, pak ústavně zakotvené právo nebyť mučen se zdá být jen prázdným pojmem...”

Maria LaHood, CCR Senior Staff Attorney

Fenomén mezinárodního terorismu jakožto nový druh války si žádá speciální protipatření. Je ovšem otázkou, do jaké míry jde ještě o protipatření a kdy se již dostáváme na pomyslnou hranu mezinárodního práva a mezinárodním společenstvím akceptovatelného chování. Každý stát sám volí přístup k řešení tohoto problému. Vynecháme-li však nedemokratické režimy či země fundamentalistického charakteru, můžeme s jistotou říci, že jsou to USA, kdo zvolil tu nejagresivnější strategii. Užívání mučení, jako jsme demonstrovali ve výše uvedeném případě, se zdá být každodenní praxí, avšak o jeho samotné efektivitě řada odborníků vážně pochybuje. Některé metody amerických tajných služeb nepřekračují pouze federální zákony, ale především jdou daleko za hranici demokratických principů, které se státy rozhodly dobrovolně chránit zakotvením v řadě mezinárodních úmluv a národních ústav. Souhlasíme sice s tím, že terorismus si žádá nový druh nástrojů v boji proti němu, kategoricky však odmítáme mučení jako způsob doznání se k terorismu, jako způsob, který člověka nutí k tomu, aby se přiznal k věcem, které nespáchal, jako způsob, který je za hranicí humanity a jako instrument, který ani zdaleka nerespektuje presumpci neviny, neboť v podstatě osobu podrobenou této metodě výslechu nutí k přiznání se pod pohrůzkou brutálního fyzického či psychického nátlaku. Jak navíc ukazují recentní studie, je-li osoba podrobena určitému způsobu mučení, dozná se prakticky k čemukoli, jen aby nemusela prožívat další muka.

Případ Maher Arar tyto teze jen potvrzuje. Šokující nám připadá skutečnost, že v USA, v oné “nejdemokratičtější zemi na světě”, není možné se dovolat spravedlnosti, ačkoli samy soudy uznávají, že došlo k porušení základních principů i mezinárodních úmluv. USA však tvrdošijně odmítají právo osob, které byly podrobeny mučení, dovolat se spravedlnosti před americkými soudy a hnát k odpovědnosti osoby, které jsou za takové protiprávní jednání zodpovědné. K tomu lze poznamenat jen toto: jestliže budeme používat mučení jako metodu výslechu, pak pošlapáváme ony základní principy, na kterých dnes stojí civilizovaný svět; jestliže navíc dopustíme, že osoby podrobené mučení, nebudou mít k dispozici právní prostředky dovolání se spravedlnosti před národními soudy, pak dáváme vlastně punc k vážnému porušování lidských práv a nabouráváme tak princip důstojnosti lidské bytosti, kteréžto chování ospravedlní národní bezpečnost. Je to podle našeho názoru nepřijatelné, neboť tím v konečném důsledku vlastně popřeme samotné principy, na kterých je současná společnost vybudována. Spravedlnost tak nezůstává jen slepá, ale taktéž bezruká...

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Lukáš Hrabovský & Lucie Křížková

Olomouc 2012

ZÁJIMAVÉ ODKAZY & ZDROJE

<http://maherarar.net/>

http://www.amnesty.ca/human_rights_issues/maher_arar_overview.php

http://www.slate.com/articles/news_and_politics/jurisprudence/2010/06/nowhere_to_hide.html

By the Numbers: Findings of the Detainee Abuse and Accountability Project. Centre for Human Rights and Global Justice. NYU Law, 2006, 25 pp.

RASMUSSEN, A., CRAGER, M. et al. Screening for Torture: A Narrative Checklist Comparing Legal Definitions in a Torture Treatment Clinic. *Journal of Psychology*, Vol. 219 (3), pp. 143-149.

JAKKÁB, A. Breaching constitutional law on moral grounds in the fight against terrorism: Implied presuppositions and proposed solutions in the discourse on “the Rule of Law vs. Terrorism”. *NYU Law*, 2011.

Q&A: U. S. Detainees Disappeared into Secret Prisons: Illegal under Domestic and International Law, 2005. *Human Rights Watch*. <http://www.hrw.org/>

Bližší informace o laboratoři získáte na stránkách <http://hrlab.upol.cz> nebo u garanta laboratoře (JUDr. Ondřej Hamulák, ondrej.hamulak@upol.cz)

Tento Working Paper je výstupem samostatné studentské výzkumné práce a vyjadřuje pouze názory a náhledy svých autorů na danou problematiku. Text neprošel jazykovou korekturou.